

1970-ական թթ Մ. Ասլամազյանի ճանաչման տարիներն էին. նա շրջագայում է, ստեղծում բազմաթիվ նկարներ, արժանանում մրցանակների: Արևելքը Մ. Ասլամազյանի համար հիացմունքի և ուխտագնացության աղբյուր է: Բազմաթիվ ուղևորությունները Հնդկաստան, Ճապոնիա, Եգիպտոս, Փղոսկրի ափ, Մադագասկար, Կոնգո կազմում են նրա ժառանգության անբաժանելի մասը: Ճանապարհորդությունների ժամանակ Մ. Ասլամազյանն աշխատում էր անմիջական տպավորության տակ կատարել ճեպանկարներ, որոնք արվեստանոցում վերածվելու էին կտավների: Այսպես են ծնվել նրա արևելյան կենցաղային ժանրի ստեղծագործությունները, թեմատիկ գործերը, մատյուրմորտները: «Արևելքը ինձ զարմացնում է: Այնտեղ պահպանվել են ազգային սովորույթները, որոնք հուզում են նկարչին իրենց անկրկնելի գունազեղությամբ», - գրել է նկարչուհին:¹

Հնդկաստանում Մ. Ասլամազյանը եղել է երեք անգամ: «Երբ 1957թ. ես գնացի Հնդկաստան տուրիստական ուղևորության, երջանկությունից գլուխս պտտվում էր: Ես չէի կարող հանգստանալ և տարերքի մեջ նկարում էի՝ վախենալով բաց թողնել ինչ-որ կարևոր բան: Հնդկաստանը հրաշքների երկիր է: Այն գերում է ոչ միայն իր թանկարժեք քարերով ու մարգարիտներով, այլև զարմանալի ժողովրդով և գեղեցիկ բնությամբ: Ամեն մի հնդիկի մեջ կարելի է տեսնել այդ հնագույն մշակույթը. սա գեղեցիկ ժողովուրդ է, որը չափազանց ճաշակով է հագնվում»:²

Հին սովորույթները, խորհրդավոր և անկրկնելի, առատ և ճոխ բնությունը, մարդն իր ամենօրյա շրջապատի մեջ. ահա այսպիսին է Հնդկաստանը Մ. Ասլամազյանի ստեղծագործություններում: «Հնդկաստանը, նրա ժողովուրդը վաղուց ինձ հրապուրում էին: Ես կարդացել եմ շատ գրքեր Հնդկաստանի մասին, ուսումնասիրել Հնդկաստանում եղած նկարիչների աշխատանքները: Ես ուսումնասիրել եմ հնդկական արվեստը: Մակայն իրական Հնդկաստանը գերազանցեց իմ բոլոր սպասելիքները: Նրա էությունը դժվար է նկարագրել բառերով ու գույներով: Նա ավելի հարուստ է ու լայն»:³

Ամեն մի նկարիչ յուրովի է ընկալել այս հնամենի երկիրը: Ռեբիխի կտավներում այն անեղծվածային է և խորհրդավոր, Չույկովը պատկերում է նրա զուսպ պոեզիան: Մ. Ասլամազյանի կտավներում Հնդկաստանը ներկայանում է որպես հին սովորույթների և ինքնատիպ մարդկանց երկիր: Տարբեր կանաչի կերպարների ցուցասրահից ծնվում է կանանց մվիրված շարքը: Նրանց կյանքի, աշխատանքի, ստեղծագործության միջոցով նկարչուհին պատմում է ողջ երկրի մասին: Գունեղ սարիներով երիտասարդ գեղեցկուհիները, օջախի պահապան տարեց կանայք, վարպետուհի կանայք, մանուկներին կերակրող կանայք... Նրանց ընդհանրացված կերպարներից ծնվում է Մ. Ասլամազյանի Հնդկաստանը:

«Պարուհին Մադրասից» (1967թ.) կտավը տուրք է հնդկական մշակույթին: Դեռահաս կիսամերկ աղջիկը ավելի շուտ հիշեցնում է ծաղիկ, արևադարձային միրգ: Կտավը կառուցված է վառ գույներով, լույսով քավածքներով: Ընդհանուր առմամբ, կտավը դեկորատիվ է, կոլորիտային: Այս գործի շարունակությունը «Հնդկուհին հյուր գնալիս» (1970թ.) կտավն է, որտեղ պատկերված կինը պատկանում է միջին դասին: Նրա մեջ նկարչուհին տեսնում է անսահման կանացիություն, նրբագեղություն, նաև՝ գիշատիչ արտահայտություն: Դեղնավուն սարին, ոսկյա ականջօղն ու ապարանջանը ամբողջացնում են կերպարը: Հնդկուհին պատկերված է բաց ֆոնի վրա, ինչն ընդգծում է նրա դեմքի և մարմնի առողջ շազանակագույնը:

Հնդկուհու մի այլ տիպ՝ ուսանողուհու, կարելի է տեսնել «Ուսանողուհին Դե-

¹ Советская культура, Ег., 17. 02. 1976.

² М. А с л а м а з я н, Давтар моей жизни, М., 1990, стр. 54.

³ Moscow News, 24.03.1972; Д. Сарабянов, Мариам Асламазян, „Советский художник“, 1979, стр. 20.

լից» (1970թ.) կտավում: Արևելյան դիմագծերով աղջկա ազգությունը բացահայտում են հնդկական նախշերով քաթանը, բարձը, ինչպես նաև պատից կախված հնդկական դիմակը: Գույնը դարձյալ դառնում է ձևակազմիչ տարր: Մուգ կապույտն ու կարմիրը հավասարակշռված են արծաթագույն երիզներով: Իսկ աղջկա ձեռքի վառ դեղին գիրքը ամսպասելի երանգավորում են մոգնում կտավի մեջ: Ճիշտ է, կերպարը փոքր-ինչ կաշկանդված է, սակայն վառ գունաշարը նկարը դարձնում է կոլորիտային, ակտիվ:

Մ. Ասլամազյանի համար հատկապես հիշարժան եղավ 1973թ. այցելությունը Հնդկաստան, երբ արժանանալով Ջ. Ներուի մրցանակին՝ նա Հնդկաստանում հանդիպեց Ինդիրա Գանդիի հետ: Մ. Ասլամազյանը մեծ հիացմունքով է նկարագրում այդ հանդիպումը. «Մենյակի դռների մոտ կանգնած էր ոչ բարձրահասակ, շատ հմայիչ մի կին: Նա ձեռքը մեկնել էր մեզ ողջունելու: Նրա մեջ զարմանալի կերպով զուգորդվում էին կանացի նրբագեղությունը՝ տղամարդու կամային բնավորության հետ: Երբ ես հարցրեցի, թե ինչպես է նրան հաջողվել այդքան դժվար աշխատանքի հետ մնալ կանացի և գեղեցիկ, Ինդիրա Գանդին արևելյան իմաստությամբ պատասխանեց. «Գեղեցկությունը նրա աչքերում է, ով դա տեսնում է»:⁴ Վերադառնալով հայրենիք՝ Մ. Ասլամազյանը նկարում է Ինդիրա Գանդիին հոր դիմանկարի ֆոնի վրա: Նկարը ցուցադրվեց Մոսկվայում, Բոմբեյում: Մ. Ասլամազյանը 1975թ. նկարը նվիրեց Ինդիրա Գանդիին, որն այն համարեց իր ունեցած լավագույն դիմանկարներից մեկը:

Թեմատիկ ստեղծագործությունները «Ժողովրդական բրուտագործուհին»(1971թ.), «Աշխատանքային օրից հետո Ջայպուրում» (1971թ.) ընդհանրացված են, համադրում են կենցաղային ժանրը դիմանկարի հետ: «Ժողովրդական վարպետուհին» լավագույն գործերից է: Նկարը կառուցված է գույնի և ռիթմի զուգորդման միջոցով: Վառ լուրջ գույները՝ նարնջագույնը, կապույտը, օխրան հաջորդում են միմյանց: Դրանց հարաբերությունը ծայրաստիճան սրված է, և միայն պլաստիկ ռիթմն է նկարը պահում հավասարակշռության մեջ: Նկարի հիմնական ձևը կորագիծն է: Վարպետուհու ծալապատիկ դիրքը հիշեցնում է սափորների ձևերը: Նրա ձեռքի ապարանջանը ներդաշնակվում է սափորների կառուցմանը: Հնդկաստանը պատկերելիս դարձյալ Մ. Ասլամազյանը մնում է հոգեհարազատ հայի գունագզացողությանը՝ պահպանելով դեղինը, կարմիրը ու կապույտը, որոնք բխում են հայկական մանրանկարչությունից, Մինասի ստեղծագործությունների գուներանգներից:

«Հնդկաստանի կանայք» (1973թ.) մոնումենտալ ստեղծագործություն է: Կոմպոզիցիոն կառուցվածքով այն հիշեցնում է «Հայաստանը այսօր» կտավը: Կենտրոնում պատկերված է ոսկե սարիով հնդկուհին՝ ձեռքին մանուկ, որի դեմքը թեև չի երևում, սակայն նա է «պահում» ողջ կոմպոզիցիան: Հավանաբար նրա մասին է գրել Մ. Ասլամազյանը. «Հնդկուհին նստած էր օվկիանոսի ափին: Ինձ էին ուղղված խոշոր, բարի աչքերը, որոնք օժտված էին ներքին արժանապատվությամբ և մաքրությամբ: Նրա հագին ոսկեգույն սարի էր, ձեռքին՝ ոսկե ականջօղով մի հրաշալի մանչուկ: Նրանք կարծես լինեին Հնդկաստանի խորհրդանիշը»:⁵ Նկարում պատկերված մյուս հնդկուհիները ևս տիպային կերպարներ են: Գույները նրբորեն հավասարակշռված են՝ դեղինը կարմիրի հետ, մանուշակագույնը՝ սպիտակի, մուգ կանաչը՝ մուգ կարմիրի հետ: Այս խայտաբղետ գունաշարը ամրացված է կարմրադարչնագույն և վարդագույն ֆոնով, որն իր հերթին ակտիվանում է վերին մասի լազուր կապույտով:

Հնդկական թեմաներով նատյուրմորտներում ապրում է Հնդկաստանի մի մասնիկը, «Հնդկաստան» (1970թ.), «Նատյուրմորտ հնդկական կոշիկով» (1970թ.), «Նատյուրմորտ Հնդկական կտորով և սև խաղողով» (1973թ.): Բավական է՝ նկարչուհին իր ձեռքի տակ ունենա ճանապարհորդությունից բերված հուշանվեր, իր, մենք տեսնում և զգում ենք տվյալ երկրի շունչը, կլիման, գույները:

Երկրորդ երկիրը, ուր այցելում է Մ. Ասլամազյանը, Եգիպտոսն էր: Դա տեղի ունեցավ 1967թ., երբ Ասուանի ջրանցքը կառուցողների հետ միասին Մ. Ասլամազյանը ուղևորվում է այնտեղ: Ինքնաթիռից զգած առաջին հայացքը վերևից կանխորոշում է

⁴ М. А с л а м а з я н, *նշվ. աշխ.*, էջ 55:

⁵ М. А с л а м а з я н, *Об Индии, "Советская страна", N 8, 1987, стр. 30.*

Մ. Ասլամազյանի Եզիպտական շարքի գունաշարը: Այդ շարքերը կատարված են տեմպերայով՝ թղթի վրա: Դրանք ճանապարհորդական ճեպանկարներ են, որոնց միջոցով նկարչուհին ուսումնասիրում է Եզիպտոսը՝ տարվա տարբեր ամիսներին, օրվա տարբեր ժամերին, նրա պատմությունը, ներկան: Նրա տեմպերային շարքերում քնքուշ առավոտը («Ասուան գյուղի արևածագը» 1967թ.) հետզհետե վերածվում է տոթ կեսօրի («Ասուան գյուղը» 1967թ.), որին հաջորդում է գով երեկոն («Փողոց Լուկսորում» 1968թ.)՝ իր գունային հակադրություններով: Այս ստեղծագործություններում մենք չենք տեսնի արևը ուղղակիորեն, սակայն նա տիրում է ամենուրեք. «Ես հասկացա, թե ինչու էր եզիպտացիների մոտ արևը գլխավոր աստվածություն համարվում: Ես այս երկիրը ընկալեցի որպես արևի թագավորություն: Նրա շողերի ներքո ծնվում են վառ գույներ, լույս ու ստվերի հակադրություններ»:⁶

Եզիպտոսի թողած տպավորությունն այնքան մեծ էր, որ նկարչուհին ոչ միայն նկարում էր, այլև գրառումներ կատարում իր նոթատետրում. «Ես վախենում էի, որ դարերի ընթացքում եզիպտական արվեստը հղկվել է բացարձակության աստիճանի: Սակայն իմ տեսածը գերազանցեց բոլոր սպասելիքներս: Ամեն մի արվեստ իր բարձրակետում լինում է վիթխարի և պարզ միաժամանակ, ինչպես Սֆինքսն ու Քեոփսի բուրգը: Նրանց մեջ կա ձգողականություն և անհասանելիություն: Այդ հրեշը նայում է քեզ վերևից և տեսնում է ապագան: Նրա կողքին մարդը իրեն զգում է մի թրթուր: Որքան մեծ մարդիկ են անցել նրա կողքով, իսկ նա անվրդով կանգնած նայում է հավերժությանը՝ առեղծվածային ուժով»:⁷

Նկարչուհին այցելում է Կահիրե, լինում է Մեմֆիսում, ապրում է Ասուան գյուղում: Նրա համար ամենահետաքրքիր դառնում են հանդիպումները մարդկանց հետ: Եթե կանայք սկզբում նայում էին նրան կասկածամտորեն, սակայն իմանալով, թե որ երկրից է նկարչուհին, սկսում են ժպտալ և նույնիսկ թույլ են տալիս իրենց նկարել, ինչը այնքան էլ բնորոշ չէ տեղաբնիկներին: Եզիպտական շարքի համար Մ. Ասլամազյանը 1976թ. արժանանում է Համալ Աբդել Նասրի անվան մրցանակի:

Նկարիչն առավել, քան որևէ արվեստագետ, մնալով իր նախասիրած գուներանգների ու թեմատիկայի սահմաններում, որպես կանոն, անմիջականորեն է արձագանքում այն նոր իրականությանն ու տպավորություններին, որոնց ականատեսն է դառնում: Այդպիսին եղավ Մարիամ Ասլամազյանն իր արևելյան կտավերում:

ВОСТОК В КАРТИНАХ МАРИАМ АСЛАМАЗЯН

___ Резюме ___

___ А. Маргарян ___

Семидесятые - годы признания таланта Мариам Асламазян. Она много путешествует, открывает для себя новые страны. Воспитанная на традициях русской культуры, М. Асламазян особенно восприимчива к Востоку. Ее любовью и привязанностью становится Индия, страна с древней и самобытной культурой. С ее полотном перед нами предстают яркая тропическая природа, обычаи и быт этой древней цивилизации, и люди, красивые и гордые, мужественные и непокоренные ...

Индийским произведениям Мариам Асламазян своеобразную ноту придает ее особое отношение к Индире Ганди, с кем она неоднократно встречалась и не переставала восхищаться.

⁶ *Московский художник, 5. 02.1976.*

⁷ *М. А с л а м а з я н, Давтар..., стр. 108:*